

УДК 338.3:636.5

ЗАБОЛОТНИЙ В.С., ХОМЯК Н.В., кандидати. екон. наук, доценти
Білоцерківський національний аграрний університет

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ ПТАХІВНИЦТВА В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Розглядаються особливості оцінки ефективності виробництва продукції птахівництва в агропромислових підприємствах України. Проаналізовано наявні теоретичні підходи до аналізу ефективності продукції, що досліджується, та здійснена їх систематизація. Проведено ґрунтовний аналіз специфічних особливостей функціонування птахівничої галузі економіки України та визначено основні чинники, що впливають на ефективність виробництва продукції птахівництва в сучасних ринкових умовах. Розроблено пропозиції щодо вдосконалення аналізу економічної діяльності підприємств птахівничої галузі і виявлення резервів підвищення ефективності та доповнення комплексу показників для нього.

Ключові слова: птахівництво, птахівничі підприємства, ефективність виробництва, аналіз ефективності, система показників для оцінки ефективності.

Постановка проблеми. Птахівництво – це одна із найбільш швидкостиглих галузей тваринництва, наукомістких і динамічних в агропромисловому комплексі, що характеризується швидкими темпами відтворення поголів'я, високою продуктивністю і життєздатністю, найнижчими затратами живої праці та матеріальних засобів на одиницю продукції. Тому в птахівництві спостерігається швидка окупність інвестицій.

Галузі притаманні такі особливості: використання біологічних засобів праці, поєднання природного процесу виробництва з економічним, рівномірність виробництва протягом року, незалежність від погодних умов, закінчений технологічний цикл, спеціалізація на виробництві готової продукції, використання частини продукції у наступному циклі виробництва, рівномірне комплектування стада птиці впродовж року, високий рівень автоматизації і механізації виробництва, годівля птиці власними і купованими кормами, виробництво в умовах регульованих факторів мікроклімату; стійкість попиту, як на продукт першої необхідності; гнучкість у зміні масштабів виробництва порівняно з іншими галузями тваринництва; менша залежність від кількості та якості земельних угідь.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливу увагу дослідженням питань ефективного функціонування птахівничих підприємств приділено у наукових працях таких вітчизняних вчених-аграрників: Р.І. Буряка, О.І. Дацій, Б.А. Мельника, А.М. Стельмащук, І. Н. Топіхи, В.І. Топіхи, Ф.О. Ярошенко та ін.

Однак певні теоретичні та науково-практичні проблеми формування організаційно-економічних аспектів підвищення ефективності діяльності підприємств з виробництва та перероблення продукції птахівництва залишаються недостатньо розробленими.

Мета і завдання дослідження – розробка теоретичних, методичних положень щодо оцінки ефективності виробництва продукції птахівництва в сільськогосподарських підприємствах України.

Матеріал і методика дослідження. У процесі виконання дослідження використовувалися загальноприйняті методи і прийоми: сукупність наукових прийомів абстрактно-логічного методу (індукція й дедукція, аналіз та синтез, аналогії і зіставлення, формалізації та моделювання) у розробці теоретичних положень з обґрунтування організаційно-економічних чинників підвищення ефективності.

Результати досліджень та їх обговорення. Досліджено, що птахівництво має ряд специфічних особливостей. По-перше, продукція виробляється і реалізується рівномірно впродовж року, відсутня сезонність виробництва, що особливо важливо за високої інфляції. По-друге, незалежно від економічної ситуації в країні, попит на продукцію птахівництва досить стійкий, оскільки вона належить до продуктів першої необхідності. По-третє, м'ясо птиці та яйця надходять у продаж і на

переробку, тобто наявний ринок як прямого, так і опосередкованого попиту. По-четверте, меншою мірою проявляється залежність кількості поголів'я від площі та якості земельних угідь, птахівництву притаманна більша гнучкість у зміні масштабів виробництва, порівняно з іншими галузями тваринництва. По-п'яте, основними виробниками є спеціалізовані підприємства (птахофабрики), де виробництво продукції проходить кілька стадій, починаючи від інкубації яєць і закінчуючи відгодівлею поголів'я. Основними виробниками продукції птахівництва в Україні є спеціалізовані сільськогосподарські підприємства (понад 70 % обсягу виробництва), частка господарств населення становить близько 30 %. По-шосте, галузь істотно залежить від зернового ринку, оскільки основну частину кормового раціону становлять куповані корми (комбікорми).

Ефективність функціонування галузі характеризується рівнем виробництва продукції птахівництва на душу населення, рівнем продуктивності праці у галузі, які дозволять оцінити, наскільки вітчизняний товаровиробник спроможний забезпечити населення країни якісною продукцією та втримати рівень конкурентоспроможності галузі.

Ефективність діяльності птахівничого підприємства відображає рівень ефективності використання ресурсного потенціалу господарюючого суб'єкта, характеризується рівнем ресурсомісткості продукції.

Ефективність виробництва продукції м'ясного птахівництва відображає рівень використання інноваційних технологій у виробництві продукції, що користується попитом на ринку, характеризується рівнем її якості, собівартості, ціни, рентабельності та іншими показниками. Зазначимо, що на кожному рівні визначення ефективності формується адекватна йому система показників, яка дозволяє всебічно, комплексно і системно її визначати.

Система показників ефективності будується таким чином: ефективність птахопродуктового підкомплексу, ефективність галузі птахівництва, ефективність підприємства і продукції, ефективність окремих видів праці. У сучасних умовах оптимальною є система показників, яка характеризує фінансовий стан підприємства, ефективність використання виробничих ресурсів, стан ринку продуктів птахівництва.

Під час вивчення стану ринку птахівничої продукції необхідно проводити аналіз його ємності, сукупного попиту і сукупної пропозиції на продукцію птахівництва за видами продуктів, рівнем насиченості ринку продукцією птахівництва, купівельної спроможності населення [1, 2].

Нині досить актуальною проблемою стабілізації економічного розвитку промислового птахівництва є подальше підвищення його економічної ефективності. Вона характеризується системою показників, найбільш важливими серед яких є продуктивність (несучість курей, середньодобовий приріст); затрати праці на 1 тис. яєць і 1 ц приросту; витрати кормів на одиницю продукції; собівартість 1 тис. яєць і 1 ц приросту; прибуток від реалізації продукції птахівництва; рівень рентабельності.

Під критерієм ефективності виробництва продукції птахівництва розуміють максимально можливе отримання прибутку від її реалізації. Крім того, важливе значення має отримання яєць із розрахунку на одне птахопідприємство (ячний напрям) або 1 м² площі підлоги цеху вирощування птиці (м'ясний напрям) за найменших витрат на одиницю продукції [3].

У ринковому середовищі механізм оцінки ефективності в птахівництві, на нашу думку, має передбачати дещо інший підхід. У сучасних умовах він має відображати не лише виробництво максимальної кількості високоякісного продукту з одиниці площі за мінімальних витрат, але і досягнення цілей, пов'язаних із виведенням галузі з кризи, продовольчою незалежністю країни, забезпеченням населення продуктами харчування за доступними цінами, зниженням затрат праці і засобів на одиницю продукції, забезпеченням конкурентоспроможності виробництва, зміною умов праці для розширеного відтворення, охороною навколишнього середовища.

Критерій економічної ефективності виробництва у загальному вигляді може бути сформульований як максимум ефекту з одиниці затрат праці або мінімум витрат на одиницю ефекту.

На птахівничих підприємствах критерієм економічної ефективності є прибуток (різниця між величиною товарної продукції і величиною спожитих засобів виробництва і живої праці) в середньому на 1 середньорічного працівника. Отже, чим дешевше продукція, тим ефективніше виробництво.

На рівні птахівничого підприємства ефективність виробництва найдостовірніше харак-

теризується комплексом або системою показників, які виходять із представленої класифікації і типу виробництва. При цьому кожен з цих показників відображає окрему сторону собівартості виробництва, наприклад, використання площі пташника, засобів, живої праці і т.д. У загальному вигляді підвищення продуктивності м'ясного птахівництва зводиться до підвищення продуктивності, збереження птиці, поліпшення використання оборотних засобів, зниження собівартості, підвищення продуктивності праці та якості продукції.

Інтеграція підприємств вітчизняного птахівництва у зовнішнє ринкове високотехнологічне середовище вимагає інноваційного менеджменту, який охоплює не лише економічні, технологічні та технічні проблеми, але й стиль управлінської поведінки під час пошуку та обґрунтування економічної доцільності впровадження інноваційних розробок. У зв'язку з цим керівникам птахівничих підприємств належить мобілізувати і мотивувати свої трудові колективи на оновлення і технічне переоснащення виробництва, створити необхідні організаційні, економічні та соціальні умови для досягнення мети інновації, скоординувати діяльність і зусилля суміжних організацій, що кооперуються.

За оцінками експертів, можливо кількісно співвіднести внесок різноманітних чинників у економічне зростання підприємства, але вони більшою мірою впливають на підвищення продуктивності праці, яка зумовлює зростання величини обсягів виробленої продукції та доходу.

Розрізняють два види ефекту: абсолютний і відносний. Під абсолютним ефектом розуміють значення показників виробничо-економічної діяльності підприємства, його галузей або окремих видів діяльності до або після здійснення відповідних заходів. Відносний ефект – це розмір збільшення (зниження) абсолютного ефекту відносно до досягнутого рівня унаслідок тих або інших заходів [4].

Під час аналізу економічної ефективності виробництва продукції птахівництва необхідно враховувати, що поняття ресурсів і витрат не є тотожними. Так, у бройлерному виробництві ресурсами є основні виробничі засоби, корисна площа пташників, поголів'я бройлерів і т.д. Витрати є кількістю затраченої живої і уречевленої праці, вираженої у грошовій формі (собівартість продукції). Крім того, співвідношення економічної ефективності не можна зводити лише до ресурсів і витрат. Результати виробництва мають співвідноситися із кількістю виробленої продукції або обсягом виконаної роботи.

Результатом реалізації комплексу заходів є грошове відображення величини відносного ефекту. Наприклад, приріст середньої живої маси 1 голови бройлерів, вихід м'яса на 1 м² площі пташника в оцінці за фактичними цінами реалізації і т.д.

Основним показником абсолютної економічної ефективності бройлерного виробництва слід вважати вихід прибутку (збитку) на 1 м² корисної площі пташника. Основним показником відносної економічної ефективності бройлерного виробництва є рівень рентабельності [5].

На птахівничих підприємствах з урахуванням галузевих особливостей система показників економічної ефективності, як нами обґрунтовано, має включати такі показники: обсяг валової продукції, продуктивність птиці, прибуток від реалізації продукції, рівень рентабельності та собівартість одиниці продукції.

Обсяг виробництва валової продукції є одним із важливих показників, який характеризує обсяг виробленої продукції конкретного підприємства та галузі птахівництва в цілому. Його використання дозволяє оцінити всю діяльність підприємства, оскільки специфіка птахівництва як галузі сільського господарства включає внутрішнє споживання.

Для характеристики обсягу виробленого продукту доцільно використовувати показник виробництва основних видів продукції у натуральному виразі, щоб виявити наявний попит на ринку на продукцію за асортиментними групами.

Безперечно, що величина цих показників не характеризує економічну ефективність виробництва продукції. Найбільш об'єктивним показником ефективності птахівництва є вихід продукції на одну голову птиці, а саме: середньорічна несучість курки-несучки і середньодобовий приріст живої маси птиці. Ці показники характеризують співвідношення валового обсягу продукції та кількості птиці, що вирощується. З погляду оцінки чинників ефективності птахівництва переваги цих показників очевидні.

По-перше, вони є відносними показниками, відображають дохідність (результативність)

виробництва продукції. По-друге, характеризують продуктивність суспільної праці, яка вимірюється у натуральних одиницях. По-третє, вони володіють значними аналітичними можливостями для факторного аналізу ефективності виробництва.

У сучасних умовах основною метою будь-якого підприємства є одержання максимального прибутку, який виступає мірилом ефективності виробництва. Відомо, що прибуток є результатом ефективної діяльності та резервом стійкого розширеного відтворення. Показник прибутку, крім того, можна використати у визначенні рівня ефективності виробництва аграрних підприємств та окремих видів виробленої продукції.

Прибуток від реалізації продукції є універсальним показником, що характеризує ефективність реалізованої продукції як у сільському господарстві, так і у промисловості.

Розмір прибутку має забезпечити птахопідприємству самофінансування і розширене відтворення, що є головною умовою виживання будь-якого суб'єкта господарювання, у тому числі птахівничого, в умовах жорсткої ринкової конкуренції.

На додаток до показника прибутку від реалізації продукції доцільно використовувати показник рентабельності як відносний показник, що є більш аналітичним.

Під час визначення економічної ефективності птахівництва першочергового значення необхідно надавати використанню виробничих площ птахівничих підприємств. Більш ємними, що характеризують рівень використання виробничих площ, а також рівень інтенсивності використання птиці, є такі показники у розрахунку на 1 птахомісце: валова продукція (яйце або м'ясо), прибуток, дохід [6].

Одним із вагомих результативних показників у системі економічних показників ефективності виробництва є собівартість продукції. Цей показник повною мірою відображає зусилля колективу підприємства по ефективному використанню усіх складових ресурсного потенціалу. Внаслідок цього показник собівартості виробництва продукції узагальнює результативність роботи усіх підрозділів підприємства.

У собівартості продукції знаходять прояв досягнення і недоліки будь-якої області господарської діяльності підприємства. Важливість цього показника посилюється в умовах зростання обсягів виробництва, оскільки при цьому зниження одного з елементів собівартості призводить до підвищення конкурентоспроможності та рентабельності продукції.

Виробництво продукції розширеного товарного асортименту зумовлює необхідність розрахунку собівартості кожного виду продукції.

Для поглибленого аналізу економічної діяльності підприємства і виявлення резервів підвищення ефективності загальноекономічні показники важливо доповнити більш конкретними, які характеризують використання виробничих ресурсів. Тому в системі показників ефективності нами виділено показники використання трудових і матеріальних ресурсів та основних засобів виробництва.

Враховуючи, що в структурі собівартості виробництва м'яса птиці практично на всіх птахопідприємствах близько 70 % займають корми, їх раціональне використання є головним резервом зниження собівартості виробництва продукції птахівництва. Економія кормів у промисловому птахівництві розглядається як важливий резерв зниження собівартості виробництва продукції.

Тому під час обґрунтування резервів зниження по статті витрат «Корми» доцільно проводити детальний аналіз показника витрати кормів на одиницю продукції з порівнянням із продуктивністю птиці, оскільки повноцінна й економічно обґрунтована годівля забезпечує високу продуктивність птиці, дозволяє скоротити витрати кормів на одиницю продукції.

Важливим показником запропонованої системи є оцінка ефективності використання основних виробничих засобів. У зв'язку з цим, на нашу думку, для характеристики рівня інтенсивного використання основних виробничих засобів у птахівництві можна використовувати традиційну систему економічних показників: фондозабезпеченість, фондоозбросеність, фондівіддачу.

Висновки. З'ясувавши роль кожного елемента основних фондів у виробничому процесі, фізичному та моральному їх зношенні, чинників, що впливають на використання основних

засобів, можна виявити підходи та інструменти, за допомогою яких підвищується ефективність використання основних фондів і виробничих потужностей підприємства, що забезпечує зниження його витрат і підвищення продуктивності праці.

Отже, для оцінки ефективності виробництва продукції м'ясного птахівництва пропонується використовувати ряд показників, що характеризують обсяг виробленої продукції, витрати виробництва і його прибутковість. Запропонована система показників економічної ефективності виробництва м'ясної продукції птахівничим підприємством дозволяє отримати комплексну характеристику його діяльності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Копитець Н. Г. Ринок м'яса птиці / Н. Г. Копитець // М'ясний бізнес. – 2008. – № 4 – С. 100–107.
2. Вертічук А. І. Шляхи подальшого розвитку птахівництва в Україні / А. І. Вертічук // Ефективне птахівництво. – 2008. – № 11. – С. 3–5.
3. Кондрашихін А.Б. Оцінка ефективності використання сільськогосподарського потенціалу регіону: методологічні питання: матеріали Десятих річних зборів Всеукраїнського конгресу вчених економістів-аграрників (10–11 квітня 2008 р.). – К., 2008. – С. 58–66.
4. Бакіна Т. В. Методи й методика вимірювання та оцінки економічної ефективності функціонування птахівничих підприємств / Т. В. Бакіна // Держава та регіони. – 2007. – № 1. – С. 28–32.
5. Орлов П. Порівняльна оцінка ефективності капітальних вкладень / П. Орлов // Економіка України. – 2004. – № 1. – С. 27 – 32.
6. Коваленко Л. Г. Методичні підходи до оцінки ефективності виробництва продукції м'ясного птахівництва / Л.Г. Коваленко // Вісник БНАУ, 2009.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Копытец' N. G. Rynok m'jasa ptyci / N. G. Kopytec' // M'jasnyj biznes. – 2008. – № 4 – S. 100–107.
2. Vertijchuk A. I. Shljahy podal'shogo rozvytku ptahivnyctva v Ukraini / A. I. Vertijchuk // Efektyvne ptahivnyctvo. – 2008. – № 11. – S. 3–5.
3. Kondrasyhin A.B. Ocinka efektyvnosti vykorystannja sil's'kogospodars'kogo potencijalu regionu: metodologichni pytannja: materialy Desjatyh richnyh zboriv Vseukrai'ns'kogo kongresu vchenyh ekonomistiv-agrarnykyv (10–11 kvitnja 2008 r.). – K., 2008. – S. 58–66.
4. Bakina T. V. Metody j metodyka vymirjuvannja ta ocinky ekonomichnoi' efektyvnosti funkcionuvannja ptahivnychyh pidpryjemstv / T. V. Bakina // Derzhava ta regiony. – 2007. – № 1. – S. 28–32.
5. Orlov P. Porivnjal'na ocinka efektyvnosti kapital'nyh vkladenn' / P. Orlov // Ekonomika Ukrainy. – 2004. – № 1. – S. 27–32.
6. Kovalenko L. G. Metodychni pidhody do ocinky efektyvnosti vyrobnyctva produkci' m'jasnogo ptahivnyctva / L.G. Kovalenko // Visnyk BNAU, 2009.

Теоретические основы оценки эффективности производства продукции птицеводства в сельскохозяйственных предприятиях

В.С. Заболотный, Н.В. Хомяк

Рассматриваются особенности оценки эффективности производства продукции птицеводства в агропромышленных предприятиях Украины. Проанализированы имеющиеся теоретические подходы к анализу эффективности продукции, что исследуется, и осуществлена их систематизация. Проведен подробный анализ специфических особенностей функционирования птицеводческой отрасли экономики Украины и определены основные факторы, влияющие на эффективность производства продукции птицеводства в современных рыночных условиях. Разработаны предложения по совершенствованию анализа экономической деятельности предприятий птицеводческой отрасли и выявление резервов повышения эффективности и дополнения комплекса показателей для него.

Ключевые слова: птицеводство, птицеводческие предприятия, эффективность производства, анализ эффективности, система показателей для оценки эффективности.

Theoretical foundations for estimating the efficiency of production of poultry products in agricultural enterprises

S. Zabolotnyy, N. Homyak

Poultry farming is an industry that is developing dynamically, in which the terms of labor, feed and other material and technical resources for the unit's production is significantly lower than in other livestock sectors. Very important is that the price of meat birds taking into account the nutritional value is much lower than in pork, beef and lamb, because in the country a considerable part of the population with low purchasing power.

In large measure the economic efficiency of the industry determines that it has a number of specific features, which are discussed in this article.

The sector performance is characterized by the level of production of poultry products per capita, the level of labor productivity in industry, which will allow you to assess the extent to which domestic producers are able to provide the population with quality products and the competitiveness of the industry.

The efficiency of poultry enterprise reflects the level of efficiency of resource potential of an economic entity, characterized by the level of resource intensity of products.

The efficiency of production of poultry meat reflects the level of use of innovative technologies in the production of products which are in demand in the market, characterized by its level of quality, cost, price, profitability and other indicators. Note that at each level, determine the effectiveness formed an adequate system of indicators that allows to fully, comprehensively and systematically to identify.

The following principles of building systems performance indicators: efficiency the productive sub complex, the efficiency of the poultry industry, the efficiency of the company and products, the effectiveness of individual kinds of labor. In modern conditions is the optimal system of indicators that characterizes financial condition of the enterprise, efficient use of productive resources, the market of poultry products.

When studying the state of the market of poultry products is necessary to conduct an analysis of its capacity, aggregate demand and aggregate supply in poultry products by types of products, the level of saturation of the market with poultry products, the purchasing power of the population.

Currently very urgent problem of the stabilization of economic development of the poultry industry is further improving its economic efficiency. It is characterized by a system of indicators, among which the most important are the productivity (egg laying chickens, average daily gain); labor costs per 1 thousand eggs and 1 kg of increase; the cost of feed per unit of output; the cost of 1 thousand eggs and 1 kg of increase; the profit from the sale of poultry products, the level of profitability

Knowing the role of each element of fixed assets in the production process, their physical and moral deterioration, factors affecting the use of fixed assets, it is possible to identify approaches and tools, which increases the efficiency of use of capital assets and production capacity, reducing his costs and improving productivity.

Hence, to assess the efficiency of production of poultry meat is proposed to use a number of indicators of volume of production, costs of production and profitability. The proposed system of indicators of economic efficiency of production of meat products poultry enterprise allows you to obtain a comprehensive characterization of its activity.

Keywords: poultry farming, poultry farming, production efficiency, efficiency analysis, system of indicators for effectiveness evaluation.

Надійшла 08.10.2015 р.